

שמתיימר לנהוג עצמו בצדקות, בדבר שאין בו חובה.

תנו רבנן: הנוטל ידיו:

אם נתכוון בנטילתן לטהר אותן הרי ידיו טהורות. אבל לא נתכוון לטהרן, הרי ידיו ממשיכות להיות טמאות.

וכן המטביל ידיו במקוה של ארבעים סאה:

אם נתכוון לטהרן, הרי ידיו טהורות, ואם לא נתכוון לטהרן, הרי ידיו טמאות.

ותמהינן: והתניא: בין נתכוון בין לא נתכוון — ידיו טהורות?!

אמר רב נחמן: לא קשיא:

כאן — דקתני אפילו לא נתכוון ידיו טהורות — לאכילת פת של חולין.

יט-א כאן — דקתני "אם נתכוון, ידיו טהורות" — לאכילת מעשר שני.⁽¹⁾

ומנא תימרא, מנין לך לומר דחולין — לא בעו כוונה לטהרה?

דתנן במסכת מקואות: גל שנתלש ניצא מן הים, ובו ארבעים סאה, ונפל הגל על האדם ועל הכלים — הרי אלו טהורין. והיינו, שאין צורך במעשה טבילה, להכנס לתוך המים, אלא אפילו גל מים שנפל על האדם או על הכלים, נחשב לטבילה.

קתני במשנה זו "אדם" דומיא ד"כלים".

ומכאן יש לנו ללמוד: מה כלים נטהרים אף על פי דלא מכווני להטהר, שהרי נפל עליהם הגל מבלי שכיוון האדם להטבילם, אף אדם נטהר אף על פי דלא מכוון להטהר.

ומוכח מכאן, שחולין לא בעו כוונה לטהרה. ודוחה הגמרא את הראיה: וממאי, מהיכן אתה מניח הנחה זו שהמשנה במסכת מקואות מדברת בטבילת כלים בלי כוונה לטהרם?!

דילמא מדובר בה באדם היושב ומצפה אימתו יתלש הגל ויבוא על האדם והכלים, כדי שיטבלו בו, בנפילת מימיו עליהם, ויטהרו בכך — עסקינן.

ואם כן יש לך לדייק באופן הפוך: תנן כלים דומיא דאדם.

מה אדם ד"בר כוונה" הוא להטהר, אף כלים נטהרים רק במקום דמכוין להו לטהרם.

וכי תימא להוכיח שאין המשנה עוסקת באדם המצפה לנפילת הגל, היות ואם המדובר ב"יושב ומצפה" לטהרם — מאי למימרא?! מה חידוש יש בכך שנטהרים הכלים?

זה אינו. כי חידוש יש בדין המשנה בכך שהגל מטהר:

היות וסלקא דעתך אמינא, הייתי מעלה בדעתי לומר, שיש לגזור שלא יטהר הגל, דילמא אתי למוטבל ב"חרדלית של גשמים". שמא יטעו אנשים, ויבואו לטבול בתעלה של מי גשמים, שבה זורמים מי הגשמים

1. וכל שכן לתרומה. רש"י. ואף דין זה הוא מן המעלות שעשו חכמים למעשר על חולין, שצריך

של הגל נחשבים כ"מקוה באויר", ולכן הם אינם ראויים לטבילה.

והוה אמינא שנגזור לא לטבול אף בראשין, גזירה שמא יבואו לטבול בכיפין.⁽³⁾

קא משמע לן דלא גזרינן.

ומבאר הגמרא את הטעם שאין טובלים ברומו של הגל:

ומנא תימרא, מנין יש לנו לומר דלא מטבילין ב"כיפין"?

מהא דתניא: **מטבילין בראשין, ואין מטבילין בכיפין** — לפי שאין מטבילין באויר. והמים הנמצאים ברום הכיפה של הגל נחשבים כמצויים באויר, ולא על הארץ, ולא הכשירה התורה "מקוה של אויר" לטבילה.

מראש ההר אל תחתיתו. והמים הזורמים שם אינם ראויים לטבילה, הואיל והם זוחלים ואינם נקוים במקום אחד ללא תנועה. ומי גשמים אינם מטהרים כשהם זוחלים אלא רק מי הים, או מי מעיין.⁽²⁾

אי נמי, סלקא דעתך אמינא: נגזור על "ראשין" של הגל, שלא יטהרו אטו משום "כיפין" של הגל, שאינם מטהרים.

דרכו של הגל, שהוא מתרומם ומתנשא, ואחר כך הוא מתכופף, ונראה כעין כיפה.

קצותיו של הגל, הנופלים ונושקים לארץ, נקראים "ראשין", ומים אלו כשרים לטבילה, כי הם נחשבים כאילו הם מקוה הנמצאת על הארץ.

אך המים אשר ברום הכיפה של הגל נקראים "כיפין", ואינם כשרים לטבילה בהם מחמת הטעם שיתבאר להלן, שהמים ברום הכיפה

כוונה לנטילה, וכעין שעשו מעלה למעשר, שכוונת טבילה לשם חולין אינה מועילה למעשר, כמבואר במשנתנו.

ולפי המבואר בסוגיא בעמוד ב, שאותה מעלה שעשו חכמים למעשר על חולין אינה אלא לדעת חכמים במשנה במסכת פרה, המחלקים בין מעשר שני לחולין, אף מעלה זו אינה אלא לדעת חכמים.

2. רש"י כתב שתי סבות לכך שלא מועילה טבילה בחדלית. האחת, לפי שמימיה שוטפים ויורדים ממקום גבוה למקום נמוך. ולמרות שיש במים ארבעים סאה, הטובל בהם לא עלתה לו טבילה היות והם נמצאים במקום זקוף מדאי, וארבעים סאה שבו אינם נחשבים להיות מכוונים במקום אחד. כמו ששינונו: הנצוק והקטפרס אינו חיבור.

והשניה, לפי שאין מי גשמים מטהרים דרך זחילתם עד שיהיו נקוים ועומדים ללא זחילה, בצורה הנקראת "אשבורן". וכך שנינו בתורת כהנים: אי מה מעיין מטהר בזוחלין, אף מקוה מטהר בזוחלין? תלמוד לומר: "אך מעיין ובור מקוה מים, יהיה טהור". [אך] הוא מיעוט, המלמד כי רק המעיין מטהר בזוחלין, והמקוה — באשבורן!

עוד הביא רש"י מדברי רב האי הגורס: הרדלית, שבאים מדליו [גובהו] של הר [רש"י חולין לא ב].

3. וכך הוא לשון רש"י במסכת חולין לא ב: מטבילין כלים בראש הגל הנתלש מן הים, והלך למרחוק, ובא לארץ, ונכנס אדם תחת ראשו, ומקבלו, דהוי טבילה זו במחובר לקרקע.

ומכיון שזהו החידוש של המשנה, אין ללמוד מכאן על הכונה להטהר בטבילה.

אלא, יש ללמוד שטבילה לחולין אינה צריכה כוונה להטהר, **מהא דתנן** במסכת מכשירין:

אין האוכלים מקבלים טומאה אלא אם כן "הוכשרו" לפני כן לקבלת טומאה, על ידי נתינת משקה עליהם.

דבר זה נלמד מן הכתוב "וכי יותן מים על זרע, ונאחר כן] נפל מנבלתם [של השרצים] עליו — טמא הוא לכם". ומכאן למדו חכמים, שאם לא "הוכשרו" הזרעים [או שאר האוכלים] על ידי נתינת מים [או משקים] עליהם, אין הם מקבלים טומאה.

וכמו כן דרשו חז"ל: אין המשקים מכשירים את האוכל או הפירות לקבל טומאה אלא אם כן הוכשר הדבר בעיניו של בעל הפירות שיהיו המים עליהם. אבל אם לא ניחא לו בנתינת המשקים על פירותיו — הם אינם נעשים "מוכשרים" לקבל טומאה.

פירות שנפלו מאליהם לתוך אמת המים, ופשט — מי שידיו טמאות — את ידיו לתוך אמת המים, ונטלן לפירות מתוך המים, הרי:

א. **ידיו טהורות**, אף על פי שלא נתכוון לטהרם.

ב. **ואותן פירות, שנפלו מאליהם למים — אינן ב"כי יותן"!**

לא הוכשרו הפירות לקבלת טומאה על ידי

נתינת מים עליהם, הואיל ולא מרצונו באו המים עליהם.

ואם כאשר פשט את ידיו ליטול את הפירות היה דעתו ליתנם שם גם **בשביל שיודחו ידיו** — הרי:

א. **ידיו טהורות**.

ב. **ואף הפירות — הרי הן ב"כי יותן"**. שהרי גילה בדעתו שרצונו היה שיפלו הפירות למים, כדי שידח בסיבת הנפילה את ידיו.⁽⁴⁾

איתביה רבה לרב נחמן, על דבריו שחולין לא בעו כוונה, ממשנתנו, ששינינו בה:

טמא **הטובל** כדי לטהר עצמו לאכילת חולין, **והחזק** [נתכוון] לטהר עצמו לחולין, הרי הוא **אסור לאכילת מעשר**.

ומוכת, שאף הטובל לחולין, רק אם **החזק** בכוונת טבילתו לטהרה, **איין**, רק אז הוא טהור. אבל אם **לא החזק** בכוונה להטהר, **לא** הועילה לו טבילתו. ומשמע, שאפילו לא לאכילת חולין!?

ודחינן: **הכי קאמר התנא**: הטובל לחולין ללא כונה להטהר, הרי הוא טהור לאכילת חולין. אך **אף על פי שהחזק לחולין**, עדיין הוא **אסור למעשר**, עד שיטבול בכוונה להטהר.

ומה ששינינו "החזק לחולין", אינו משום שבלאו הכי אין טהור אפילו לחולין. אלא להשמיענו שלענין מעשר אין מועיל אלא אם היתה כוונה להיטהר למעשר, אבל כוונה

4. ברש"י חולין לא ב הוסיף: והוה ליה משקה ש"סופו לרצון". ותנן במכשירין: כל משקה

להיטהר לענין חולין אינה מספקת לטהר עצמו לאכילת מעשר.

עוד איתיביה רבא לרב נחמן, ממה ששינוי עוד במשנתנו:

טבל ולא הוחזק — כאילו לא טבל.

מאי לאו, כאילו לא טבל כלל! ואפילו לחולין אינו טהור?!

תירץ רב נחמן: לא זהו ביאור המשנה. אלא, הרי הוא כאילו לא טבל למעשר. אבל טבל [הועילה לו טבילתו] לחולין.⁽⁵⁾

ומביאה הגמרא, כי הוא, רבא, סבר: דחי קא מרחי ליה רב נחמן, ואין ביאורו במשנתנו

אמת, אלא כפשוטה: כאילו לא טבל כלל, ואפילו לחולין לא הועילה הטבילה.

אך לאחר מכן נפק, יצא רבא, דק ואשבח [חיפש ומצא] ברייתא המפרשת משנתנו כדברי רב נחמן:

דתניא: טבל ולא הוחזק כלל, אסור למעשר ומותר לחולין.

אמר רבי אלעזר: טבל במים, ויצא ועלה מהם ועודנו לח [תוספות], הרי זה מחזיק עצמו עכשיו לטהרת כל מה שירצה [תרומה או קודש], ואף על פי שבשעת הטבילה עצמה טבל בסתם.⁽⁶⁾

מיתבי: היה טובל ועודו רגלו אחת בתוך

שסופו לרצון, אף על פי שאין תחילתו לרצון, מכשיר.

ובטורי אבן תמה על זה, שהרי בשביל להדיח ידיו אינו צריך שיפלו הפירות למים, ואין כאן ניהותא בביאת המים על הפירות, ראה שם. ובשפת אמת.

5. התוספות מבארים כי לפי תירוצו הגמרא, עיקר חידוש משנתנו הוא שלחולין מועילה הטבילה אף בלא כוונה. שהרי אין לומר שהחידוש הוא שלא הוחזק למעשר, כי כבר ברישא מבואר שאפילו אם הוחזק לחולין לא הוחזק למעשר, וכל שכן כשלא הוחזק כלל.

והמהרש"א ורבינו עקיבא איגר תמהו על תירוצם, היכן משמע חידוש זה? והרי סתמא קתני "כאילו לא טבל", ויותר משמע שלא מהני גם לחולין, וכדסלקא דעתין מעיקרא?!

והתוספות תירצו עוד, שאם משום הרישא, הייתי אומר שעדיף לא הוחזק כלל למעשר למעשר מהוחזק לחולין, שהרי עקר דעתו לגמרי ממעשר.

ובשפת אמת תמה אף על תירוצו זה. כי לפי מה שאנו באים לדחות עכשיו דחולין לא בעו כוונה, אין סברא לומר שכוונתו לחולין מגרעת, ולא אמרו סברא כעין זו בגמרא לקמן, אלא לפי מה שאנו סוברים דאף לחולין בעי כוונה.

וראה בדבריו ישוב אחר לקושיית התוספות. ובטורי אבן הקשה על סברא זו, שהרי לשון הגמרא לעיל היא: אף על פי שהוחזק לחולין לא הוחזק למעשר, ומשמע שכאשר מחזיק עצמו לחולין יותר סברא היא לומר שיועיל למעשר, מאשר אם לא החזיק עצמו. וזה היפוך סברא זו. ראה דבריו בגמרא בד"ה ה"ק.

6. המאירי הביא שיטות הסוברות שאפילו אם נתגב לגמרי הרי זה מחזיק עצמו. עוד מבואר במאירי, שאין דין זה אלא במי שנתכוין לטבילה.

ובטורי אבן תמה: אפילו נפרש שעודנו לח, מה טעם יש בזה?!

וכתב לבאר: כיון שטבל סתם, הרי אחר עלייתו, כשמחזיק עצמו, אמרינן "יש ברירה",

המים, והחזק לדבר קל מן המעלות שאמרו חכמים, הרי זה מחזיק עצמו לדבר חמור.

אבל עלה מן המים, שוב אינו מחזיק.

מאי לאו, כשעלה מן המים אינו מחזיק כלל!

שאף כשלא החזיק עצמו מתחילה לדבר קל, שוב אינו מחזיק את עצמו, לפי שאין הכוונה מועילה אלא בשעת טבילה עצמה. ותיקשי לרבי אלעזר?!

ומשינין: לא! אלא אף מה שאמרו: עלה מן המים שוב אינו מחזיק, מדובר באותו אופן שמייירי ברישא, דהיינו כשכבר החזיק עצמו לדבר קל, וניתק אליו, והכי קאמר:

עודהו רגלו אחת בתוך המים, אף על פי שהחזק כבר לדבר קל, הרי זה חוזר ומחזיק לדבר חמור, מפני שכל עוד רגלו אחת במים עדיין טבילה היא חשובה.

אבל אם כבר עלה מן המים, כך הוא הדין:

אם לא החזק בשעת הטבילה לשום דבר, הרי זה מחזיק עצמו עכשיו לכל מה שירצה, וכדעת רבי אלעזר.

ואם החזק כבר בשעת טבילה לדבר קל, וניתק אליו, שוב אינו מחזיק לדבר חמור.⁽⁷⁾

ומפרשינן: מאן תנא: עודהו רגלו אחת

במים מחזיק עצמו, מפני שכל זמן שרגלו נוגעת עדיין במים חשוב עדיין כתחילת טבילה?

אמר רבי פדת: רבי יהודה היא.

דתנן במסכת מקואות:

מקוה שנמדד, ויש בו ארבעים סאה מכוונות [בצמצום], וירדו שנים וטבלו זה אחר זה — הרי הראשון שטבל במקוה שיש בה שיעור טהור. ואילו השני שטבל בו הרי הוא טמא, הואיל והחסיר הראשון משיעור המקוה, כמידת המים שעליו.

אמר רבי יהודה: אם טבל השני כשהיו רגליו של ראשון נוגעות עדיין במים — אף השני טהור. מפני שהמים שעל הראשון מחוברין עדיין למקוה, ואנו אומרים: "גוד אחית", משוך והורד את המים שעליו למקוה.

נמצא, כי לפי דעת רבי יהודה, כל שרגל הטובל נוגעת עדיין במים, והמים שעליו מחוברין למקוה, הרי זה כתחילת טבילה. כי הואיל והמים שעליו מצטרפין למקוה, נמצא גופו של האדם — שהוא מצוי בתוך המים שעל גופו — כאילו טובל עכשיו במקוה ועדיין לא יצא ממנה. [על פי טורי אבן]

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח:

מחלוקת רבי יהודה וחכמים במשנה

שהוברר הדבר למפרע שטבילתו היתה על דעת זה. וראה שם שביאר כי רבי אלעזר הולך בזה לשיטתו בדין ברירה, וראה עוד שם, ובהערה בהמשך.

7. על פי דרכו של הטורי אבן [הובא בהערה

לעיל], שטעמו של רבי אלעזר הוא משום יש ברירה, שוב אין צריך לומר שכשהחזיק עצמו לדבר קל אינו מחזיק עצמו משום שניתק לדבר הקל וכפירוש רש"י, אלא משום שאין שייך ברירה אלא כשמתחילה טבל בסתם, אבל אם היתה לו כוונה לדבר אחר שוב אין שייך ברירה.

אמר עולא: בעאי [ב"ח, שאלתי] מיניה מרבי יוחנן:

לרבי יהודה, האומר כל שרגליו של ראשון נוגעות במים, אומרים "גוד אחית" להכשיר בכך את מי המקוה שלמטה לטבול בהם —

מהו להטביל מחטין וצינוריות [כמין מזלג קטן מאד שטוויין בו זהב] בראשו של האדם הטובל ראשון, בעוד שרגליו נוגעות במים, והמים שעל גופו מחוברים למי המקוה.

כלומר: האם המים שלמעלה כשרים הם לטבול בהם? (9)

ומפרשת הגמרא את צדדי הספק:

האם רק דין "גוד אחית" [משוך והורד את המים שעל גופו למקוה שלמטה] הוא דאית ליה לרבי יהודה, וזה מועיל רק להכשיר את המקוה שלמטה.

אבל דין "גוד אסיק" [משוך והעלה את המים], ובכך להכשיר את המים העליונים שעל גופו להטביל בהם — לית ליה.

במקואות, שלדעת רבי יהודה אומרים "גוד אחית, היא רק במעלות דרבנן, כשאינו טובל אלא משום מעלה שעשו חכמים, ואילו מן התורה אינו טמא. (8)

אבל הטובל מטומאה של תורה לטהרה — דברי הכל השני טמא. ואף שנוגעות רגליו של הראשון במים.

ולמדנו מדבריו, כי חכמים לא הכשירו אפילו במעלות דרבנן.

והיינו דרבי פדת, שאף הוא סובר שלדעת חכמים אין מועילה טבילת השני אפילו במעלות דרבנן.

איכא דאמרי: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: מחלוקת רבי יהודה וחכמים היא דוקא מטומאה של תורה לטהרה.

אבל במעלות דרבנן — דברי הכל: אף השני טהור.

ופליגא הא דרב נחמן אדרבי פדת. שהרי רבי פדת סובר שאפילו במעלות דרבנן לא התירו חכמים.

טומאה כגון כל הנך דאמרינן במסכת שבת בפרק קמא [יג ב] אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון ואוכל שני וכו'!?

9. הקשה השפת אמת: הואיל ואין הלכה כרבי יהודה, למה הגמרא מסתפקת בשאלה שהיא רק לפי שיטתו?!

ותירץ: עולא סבירא ליה שלא נחלקו רבי יהודה וחכמים אלא בטומאה דאורייתא. אבל במעלות דרבנן לכולי עלמא אומרים גוד אחית, וכדברי רב נחמן לעיל. ויש לפרש את הספק לענין מעלות דרבנן.

וסברא זו מבוארת בטורי אבן עצמו, אלא שדבריו שם צריכים עיון שנראה שמפרש קושיית הגמרא כאן שלא כרש"י.

8. לשון רש"י: מחלוקת רבי יהודה ורבנן כשהיתה טבילתו בשביל אחת ממעלות של חכמים כגון האונן והמחוסר כפורים שצריכין טבילה לקודש ואינו טמא טומאה דאורייתא.

וצריך ביאור מה כוונת רש"י בפירוט דינים אלו, ולא כתב כפי שפירש לעיל יח ב מה שאמרו "כל הטעון מים מדברי סופרים": כל שהוא טהור מן התורה, וחכמים גזרו עליו

או דילמא: "גוד אסיק" נמי אית ליה לרבי יהודה? (10)

אמר ליה רבי יוחנן לעולא: תניתוה שנינו את פתרון הבעיה בתוספתא של מסכת מקואות:

ארבעים סאה מים המכונסים במקום אחד, הם שעור המים של מקוה.

ותניא: אם היו שלש גממיות [גומות] של מים בנחל: (11)

העליונה, התחתונה, והאמצעית.

והיתה הגומא העליונה והגומא התחתונה, כל אחת של עשרים עשרים סאה, שאין בהן כשלעצמן שיעור מקוה, ואילו הגומא האמצעית היתה של ארבעים סאה, וחרדלית של גשמים [תעלת מי גשמים] עוברת ביניהן, ומחברתן. (12)

רבי יהודה אומר: מאיר היה אומר: מטביל אף בעליונה, היות ואמרין "גוד אסיק" וכל שכן שהתחתונה כשירה, מדין "גוד אחית".

והואיל ולא אמר רבי יהודה: ואני חולק על רבי מאיר, משמע שהוא מודה לו.

ומוכח בדעתו של רבי יהודה, שאומרים גם "גוד אסיק".

אמר ליה עולא לרבי יוחנן: והתניא כברייתא אחרת, שאין זו אלא דעתו של רבי מאיר. אבל רבי יהודה עצמו חולק עליו:

דתניא: רבי יהודה אומר:

[רבי] מאיר היה אומר: מטביל בעליונה, יט-ב דאמרין "גוד אסיק".

ואילו אני אומר: מטביל בתחתונה כי אמרין "גוד אחית", ולא בעליונה כי לא אמרין "גוד אסיק"!

מאיר היא, שהוא סובר גוד אסיק כמבואר בסמוך.

11. נחל הוא נהר שזורם בשיפולי ההרים, במדרון, כמו נחל איתן ונחל ארנון. רש"י.

12. צריך ביאור: כיון שהחרדלית של גשמים אינה ראויה לטבילה בתורת מקוה, וכמבואר בגמרא לעיל, האיך היא מועילה לחבר את הגומות החסירות למקוה?! וראה מה שכתבו התוספות בעמוד ב ד"ה בתחתונה.

והרמב"ם מקואות פרק ח הלכה ח כתב: אין מטבילין אלא באמצעית, שאין המים הנוחלין מערבין, אלא אם כן עמדו. וראה שם בכסף משנה.

10. צריך ביאור: הרי לעיל בגמרא למד רבי פדת מדברי רבי יהודה, שלדעתו כל זמן שרגלו של אדם במים הרי זה עדיין תחילת טבילה. ובהכרח שכוונת הגמרא לומר כי המים שעל גוף הטובל מצטרפים למי המקוה, והרי הוא טובל בהן. ואם כן מבואר שפשיטא לגמרא דאמרין "גוד אסיק", ואיך מסתפקת בזה הגמרא כאן?!

והטורי אבן כתב, שאכן רבי פדת היה סבור שאין הפרש בין גוד אחית לגוד אסיק. ואף שבמסקנה כאן מביאה הגמרא ברייתא האומרת שרבי יהודה לא סבר גוד אסיק, יש לומר שלא שמע ממנה רבי פדת, כשם שרבי יוחנן לא שמע ממנה, כמבואר בסמוך.

ולפי האמת, שרבי יהודה לית ליה גוד אסיק, אותה ברייתא ד"עודו רגלו אחת במים" שפירשה רבי פדת כרבי יהודה — לפי רבי